

Sociálni demokrati kontra komunisti pred parlamentnými voľbami v 20. rokoch 20. storočia na Slovensku^{*}

LINDA OSYKOVÁ

Dva silné ľavicové prúdy, socialistický a komunistický, zanechali v 20. rokoch 20. storočia podstatné stopy v slovenskej politike. Tvorili jeden celok, neskôr stranických konkurentov, raz bol na politickom výslní jeden ľavicový prúd, inokedy druhý. V niekoľkých programových bodoch sa zhodovali, v iných sa diametrálne odlišovali. Obe zoskupenia však museli zniesť prítomnosť svojho politického rivala.

Už koncom roka 1918 bolo možné zaznamenať disharmóniu medzi socialistickým a komunistickým krídlom v Československej sociálnodemokratickej strane robotníckej (ČSSDSR), konkrétne na jej pražskom XII. zjazde. Vnútny nesúlad v strane prebiehal aj v nasledujúcom roku. V prvých parlamentných voľbách v ére Československej republiky (ČSR) sa strana prezentovala navonok ako celistvá, napriek už existujúcim vnútorným ideovým pnutiam. Začiatkom decembra 1919 sa konala prvá samostatná konferencia radikálneho krídla strany, pričom vznikla ideová platforma, ktorú možno nazvať marxistickou ľavicou.¹ Bol to odraz medzinárodnej situácie po prvej svetovej vojne a po udalostiach v Rusku v roku 1917, kedy sa v celom socialistickom hnutí formovali dve krídla: reformné, teda sociálno-demokratické a revolučné, komunistické. Rozdeľoval ich predovšetkým názor na diktatúru proletariátu, ktorú preferovali v Rusku.²

Strana zverejnila svoj program v tlači až koncom marca 1920. Nazvala ho Manifest československej sociálno-demokratickej strany robotníckej na Slovensku.³ Vyšiel aj v podobe

^{*} Štúdia vznikla v rámci grantu VEGA: Občianska spoločnosť na Slovensku počas 1. ČSR. (Vývoj na demokratickej báze a vonkajšie a vnútorné vplyvy demokratického, autoritatívneho a totalitného typu) č. 2/0122/09.

¹ KUKLÍK, Jan. *Československá sociálně demokratická strana dělnická*. In MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel: Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v Českých zemích a Československu 1861 – 2004. I. díl: období 1861 – 1938. Brno : Nakladatelství Doplněk, 2005, s. 686.

² KRIVÁ, Anna. *Medzinárodno-organizačný rámec činnosti ľavicového hnutia na Slovensku (1918 – 1945)*. In Kapitoly z dejín sociálnej demokracie na Slovensku. Bratislava : T.R.I.MÉDIUM, 1996, s. 83-84.

³ *Robotnícke noviny*, 31. 3. 1920, s. 1.

brožúry s názvom *Program Československej sociálno-demokratickej strany robotníckej*.⁴ Vyjadřila sa, že vo voľbách do Národného zhromaždenia (NZ) považovala za samozrejmosť, že si voliči vyberú stranu sociálnej demokracie. Sociálni demokrati sa označili za najväčšiu a najstaršiu stranu, ktorá pracovala pre československý národ. Vníмали svoju stranu ako priekopnícku a ojedinelú v presadzovaní republiky ako ideálnej formy štátneho usporiadania pre Čechov a Slovákov. Presadzovala všeobecné, rovné, priame a tajné volebné právo v štáte, krajine a obci pre všetkých občanov bez rozdielu pohlavia od veku 20 rokov, pomerné zastúpenie, voľby v deň pracovného pokoja. Tento prvok mal samozrejme aj praktické pozadie, získali by takýmto spôsobom hlasy tých, ktorí sa obávali voliť verejne, ale aj hlasy vojakov a žien, teda tých, ktorí dovtedy volebné právo nemali. Neobávali sa udeliť volebné právo ženám, verili v ich samostatné rozhodovanie. Dokonca zašli ďalej a presadzovali rovnosť žien a mužov vo verejnom aj súkromnom práve, čo však bola na danú dobu odvážna požiadavka. Požadovali úplnú slobodu tlače, slobodné spolčovacie právo, a s tým súvisiace práva pre jednotlivcov a spolky, nezávislosť sudcov, bezplatnú právnu ochranu, zrušenie trestu smrti. Dôležitým bodom programu sociálnych demokratov bola osemhodinová pracovná doba. Odmietali militarizmus, presadzovali odzbrojenie stálej armády, nahradenie stáleho vojska ľudovou obranou, všeobecné ozbrojenie ľudu. Tak ako zápasili proti mocným na trónoch, chceli si merať sily aj s mocnými vo fabrikách. Socializmus mal byť jedinou spásou chudobných ľudí z neprimeraného sociálneho a zdravotného postavenia. Osobitne sa strana venovala požiadavkám na ochranu robotníkov. Žiadala uznanie odborových organizácií zákonom, rovnaké postavenie priemyselného a poľnohospodárskeho robotníctva, zákaz nočnej práce žien a mladistvých robotníkov, zákaz živnostenskej práce detí mladších ako 14 rokov, zákony na ochranu učňov a mladistvých robotníkov a nedeľný pracovný pokoj. Starali sa aj o zdravie svojich voličov, požadovali vylúčenie práce žien v zdraví škodlivých prevádzkach a dôkladné poistenie robotníctva. Trvali na daňovej reforme zvyhodňujúcej chudobných občanov. Preferovali úplnú odluku cirkvi od štátu, vyhlásenie cirkevných vecí za súkromné, povinný civilný sobáš, školstvo sformované na základoch modernej vedy, povinnú bezplatnú školskú dochádzku. Neuznávali zavedenie voľného obchodu, presadzovali urýchlenie pozemkovej reformy, zoštátnenie baní, ťažkého priemyslu a bánk, požadovali dôstojný odpočinok v starobe a invalidite. Voľby vnímali ako meranie síl kapitalizmu a socializmu. Prostredníctvom voľby sociálnej demokracie by občania podporili aj sovietske Rusko a socialistickú internacionálu.

Sociálni demokrati sa veľmi dobre pripravili na volebnú kampaň pred prvými parlamentnými voľbami roku 1920. Strana vytvorila pre svojich čitateľov dotazníky, ktoré jasne poukazovali na intenzívnu organizáciu sociálnych demokratov. Očakávali od svojich členov, resp. priaznivcov maximálnu podporu a angažovanosť v tomto období. Zaujíмали sa, či si denník

⁴ Slovenský národný archív (SNA) Bratislava, fond (f.) MPS, inventárne číslo (inv. č.) 2324, kartón (k.) 332.

Robotnícke noviny predplatili nielen samotní oslovení členovia, sympatizanti, ale aj ich susedia či známi, teda vyžadovali od nich serióznu zainteresovanosť do činnosti strany.

V tlačovom orgáne strany *Robotníckych novinách* sa vyjadrovali k voľbe sociálno-demokratickej strany v nadchádzajúcich voľbách najvýznamnejšie osobnosti strany na Slovensku. Napr. Ivan Déřer, vládny referent a člen NZ, ktorý po voľbách zastával post ministra s plnou mocou pre správu Slovenska, vysvetlil čitateľom, prečo sa stal sociálnym demokratom. Vyznával totiž heslo *Za právo chudoby*, ktoré stále nepovažoval za naplnené. Sociálni demokrati na ňom vystavali celú kampaň, čomu nasvedčovalo aj marcové programové vyhlásenie strany. Déřer odmietal vplyv bohatých občanov štátu, nechcel, aby tých maďarských nahradili českí a slovenskí. Podľa tohto kľúča posudzoval aj roľnícke hnutie: „Česká agrárna strana je strana kapitalistická, strana bohatých roľníckych špekulantov, strana statkárska. Slovenskí roľníci nie sú však žiadni statkáři, žiadni kapitalisti, žiadni agrárnici.“⁵ Z tohto dôvodu predložil voličom svoje stanovisko, že roľníci nepatria do agrárnej strany, ale do strany sociálno-demokratickej, nakoľko len tá sa postará o obyčajných roľníkov.

Sociálni demokrati mali skúsenosti už z minulosti a vedeli zorganizovať aj masové ľudové akcie. Jednou z tých najväčších bola predvolebná manifestácia v Bratislave.⁶ V marci 1920 sa v jeden deň o 15. hodine zastavila práca vo všetkých dielňach a robotníci pochodovali k Robotníckemu domu na Dunajskej ulici. Zhruba 20 000 ľudí obsadilo Robotnícky dom a Dunajskú, Grösslingovu, Kempelenovu ulicu. Podľa sociálno-demokratickej tlače sa pridali aj vodiči električiek a obchodníci zavreli svoje prevádzky. Bratislava údajne nezažila takú rozsiahlu manifestáciu. Rečníci, predstavitelia sociálno-demokratickej strany upozornili na nedostatok potravinových článkov, na rastúcu dražobu, úžerníctvo. Žiadali zoštátnenie veľkopodnikov a pôdy, rokovanie s Ruskom, ktoré jediné malo, podľa nich, pomôcť republike s hospodárskou krízou. Vládi odporučili, aby sa viac opierala o pracujúci ľud, než o veľkostatkárov a veľkopriemyselníkov. Prítomný zástupca novín uviedol, že sa robotníci rozišli pokojne. Na danom príklade vidno, ako sa v strane ešte prekrývali obe názorové línie, socialistická i komunistická. Početne navštívené zhromaždenia, manifestácie či demonštrácie sa neskôr stali doménou komunistov, sociálna demokracia od nich upustila. Taktiež orientácia na Rusko prešla do agendy komunistickej strany. Sociálni demokrati sa v nasledujúcom období, nakoľko sa stali súčasťou vládneho kabinetu, museli aspoň v niektorých prípadoch podriaďovať koalíčnym partnerom, čo im samozrejme vyčítalo radikálne krídlo v strane.

Špeciálnu kapitolu kampane sociálnych demokratov predstavovala udalosť v Rumanovej. Proti štrajkujúcim poľnohospodárskym robotníkom v marci 1920 tvrdo zasiahli četníci, dvoch

⁵ *Robotnícke noviny*, 4. 4. 1920, s. 1.

⁶ Chýrník. Bratislavský proletariát proti drahote. *Robotnícke noviny*, 18. 3. 1920, č. 38, s. 3.

robotníkov pritom zastrelili. Spočiatku sa touto témou zaoberala sociálno-demokratická tlač pomerne opatrne, nakoľko boli súčasťou vlády, ale následne intenzitu zvyšovala. Dérer hovoril o prípade v Rumanovej na predvolebných schôdzach. Za zodpovedných považoval nitrianskych úradníkov a hlohoveckého slúžneho.⁷ Noviny informovali o deputácii sociálnych demokratov, ktorá sa stretla s ministrom s plnou mocou pre správu Slovenska Vavrom Šrobárom v súvislosti s touto udalosťou. V článku však chýba takmer celý stĺpec, zasiahla teda cenzúra, ostala len informácia, že minister vyjadril ľútosť nad udalosťou, úradnú správu považoval za neúplnú a prisľúbil prísne potrestanie vinníkov.⁸ Dérer napísal aj článok o Rumanovej. Pýtal sa, čo by sa stalo, keby boli zabíjajúci dvaja zamestnávateľia namiesto dvoch robotníkov.⁹ Naznačil tak, že Slovenská národná a roľnícka strana (SNaRS) podporovala úradníkov a nie robotníkov, teda strednú vrstvu a nie chudobnú. Vyšetrojúca komisia ministerskej rady vypočula v Rumanovej všetkých zúčastnených a čin jednohlasne označila za vraždu. Sociálnych demokratov zastupovali vo vyšetrovacej ministerskej komisii František Soukup a Jan Skála. Vinnými komisia uznala župana Ľudovíta

Okánika, ktorý vydal rozkaz o zatknutí dôverníkov robotníkov, ministra Šrobára, ktorý konal v prospech SNaRS, hlavného slúžneho v Hlohovci, ktorý dal zatknúť dôverníkov robotníctva, a žandárov, ktorí neadekvátne použili zbrane.¹⁰ Vláda nakoniec rozhodla, že hlohoveckí slúžni opustia svoje miesta, zúčastnení četníci boli tiež odvolaní, pokračovalo vyšetrovanie prípadu a rodiny obetí boli odškodnené.¹¹

Sociálni demokrati sa spomedzi všetkých najvýznamnejších politických strán pôsobiacich na Slovensku v tomto období venovali ženám. Poskytli priestor aj ženskej prispievateľke Anne Hrdličkovej. V predvolebnej agitácii sa zamerali tiež na špecifické skupiny potenciálnych voličov: vojakov, železničiarov a mládež. Vyzývali ich, aby vstúpili pod zástavy socializmu, humanity a demokracie.¹² Robotnícke telocvičné jednoty pokladali za silnú oporu sociálno-demokratickej strany. Upozornili mladých sympatizantov strany, že nestačí vhodiť správny hlasovací lístok do urny, ale treba získavať čo najviac voličov, preto ich vyzývali k agitačnej aktivite.

Prvé parlamentné voľby na Slovensku vyhrala sociálno-demokratická strana s počtom hlasov 510 341, čo znamenalo 38,05 % a predstavovalo 23 mandátov. Na druhom mieste skončila SNaRS, ako tretia sa umiestnila Slovenská ľudová strana (SLs), ktorá kandidovala na Slovensku spolu s Československou stranou lidovou. V celoštátnom sčítaní dosiahla sociálna

⁷ Volebný ruch. *Robotnícke noviny*, 30. 3. 1920, s. 3.

⁸ Vražda v Rumanovej u ministra dr. Šrobára. *Robotnícke noviny*, 31. 3. 1920, s. 3.

⁹ Demagogia a pravda. *Robotnícke noviny*, 1. 4. 1920, s. 1.

¹⁰ Proti terajšiemu režimu. *Robotnícke noviny*, 8. 4. 1920, s. 1, 2.

¹¹ Zlikvidovanie starého režimu. *Robotnícke noviny*, 11. 4. 1920, s. 1.

¹² Mladí voličia! *Robotnícke noviny*, 13. 4. 1920, s. 2.

demokracia 25,7 %, čo bol medzivojnový rekord.¹³ Stala sa tak najsilnejšou politickou stranou na Slovensku, aj v celej ČSR. Sociálni demokrati si pripísali k dobru účinok všeobecne silného socialistického a boľševického hnutia, rozšíreného v danom období po celej Európe. Vnútropolitickými faktormi, ovplyvňujúcimi výsledok volieb, mohli byť aj zdrazenie potravín, zásobovacia kríza, a tým aj úžera. Sociálni demokrati vsadili na aktívnu, intenzívnu a slovne agresívnu kampaň, ktorá pravdepodobne oslovila bežného občana, unaveného vojnou, sociálnou neustálenosťou nového štátu a očakávajúceho rýchle riešenie svojich problémov. Zavedenie všeobecného volebného práva, osemhodinového pracovného času, práva spolčovania, slobody tlače i celková demokratizácia života sa ešte nestihla odraziť vo výsledkoch volieb a obyčajného človeka do istej miery až natoľko neoslovovala v jeho primárnych životných problémoch.

Rok 1920 teda patril k dôležitým rokom pre sociálno-demokratickú stranu, nakoľko vyhrala prvé parlamentné voľby s vysokým náskokom hlasov v celorepublikovom meradle aj na Slovensku. Tento rok bol zároveň poznačený aj štiepením sociálnej demokracie.¹⁴ Z materskej strany vznikla Komunistická strana Československa (KSČ), ktorej zrod zapríčinil rozvrat sociálnodemokratických organizácií na Slovensku, nakoľko vysoký počet ich členov vstúpil práve do KSČ. Na jeseň 1920 odišlo zo strany 22 poslancov a 5 senátorov. Napriek rozkolu si sociálna demokracia zachovala vysoký počet členov strany i odborových organizácií (v polovici 20. rokov 20. storočia ich bolo približne 625 000). Najväčší podiel medzi členmi mali robotníci, tvorili asi 60 % stránikov.¹⁵ ČSSDSR sa v medzivojnovom období hlásila k Socialistickej robotníckej internacionále (SRI), zatiaľ čo KSČ, zástupca krajnej ľavice na Slovensku ku Komunistickej internacionále (KI).

Vzniku KSČ predchádzal dlhší proces. V komunistickej strane sa stretlo viacero skupín, najvýznamnejšie však boli štyri: českí a slovenskí komunisti zo sovietskeho Ruska (Alois Muna), príslušníci českého anarchokomunizmu (Stanislav Kostka Neumann), radikáli z bývalej Českej strany pokrokovej (Zdeněk Nejedlý) a ľavicové krídla sociálno-demokratických strán (za Slovensko Marek Čulen a Jozef Schiffel).¹⁶ Strana sa definitívne sformovala v roku 1921: „*Na Slovensku bol proces tvorenia samostatnej komunistickej strany završený v podstate na zjazde marxistickej ľavice zo Slovenska a Zakarpatska v Lubochni a Ružomberku v dňoch 16.-17. januára 1921. Na ustanovujúcom zjazde Komunistickej strany Česko-Slovenska v dňoch 14.-16. mája 1921 v Prahe sa spojil tento prúd s marxistickou ľavicou v historických krajinách.*“¹⁷

¹³ ZEMKO, Milan, BYSTRICKÝ, Valerián (ed.). *Slovensko v Československu (1918 – 1939)*. Bratislava : VEDA, 2004, s. 553-554.

¹⁴ Viac k téme: ŠUCHOVÁ, Xénia. *Sociálna demokracia na Slovensku v prvých rokoch Česko-Slovenska (1918 – 1920)*. In Kapitoly z dejín sociálnej demokracie na Slovensku, ref. 2, s. 109-145.

¹⁵ KLIMEK, Antonín. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XIII. 1918 – 1929*. Praha – Litomyšl : Paseka, 2000, s. 246.

¹⁶ MAREK, Pavel. *Komunistická strana Československa*. In MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel, ref. 1, s. 711-714.

¹⁷ ŠUCHOVÁ, Xénia. *Komunistická strana Československa*. In *Politické strany na Slovensku 1860 – 1989*. Bratislava : Archa, 1992, s. 179.

Na jeseň 1923 sa uskutočnili obecné voľby. Napomohli analyzovať neistý politický terén po vzniku KSČ. Finálne rezultáty volieb neboli ako celok zverejnené. V Čechách vyhrala Republikánska strana zemedelského a maloroľníckeho ľudu (agrárnici), druhá skončila KSČ, tretia Československá strana lidová, až za ňou nasledovali socialistické strany, na Slovensku zvíťazila Slovenská ľudová strana. Najväčší úspech zaznamenala KSČ medzi voličmi vojakmi. V nasledujúcom roku vyhrala KSČ voľby na Podkarpatskej Rusi so ziskom 39,4 %. ¹⁸ V apríli 1924 sa v Ostrave konal XIV. zjazd sociálnej demokracie. Straníci rokovali o novom programe strany, ktorý bol však prijatý až v roku 1930. Komisiu na zostavenie nového programu viedol šéfredaktor *Práva lidu* J. Stivín. Program sa zaoberal najmä vzťahom kapitalizmu a socializmu, pričom vyjadroval spôsoby prechodu k socialistickej forme v rôznych odvetviach. Takisto sa úplne dištancoval od leninizmu a zastával niektoré tézy marxistického učenia. Vo výkonnom výbore strany zastupoval Slovensko len I. Dérer. ¹⁹

Sociálno-demokratická strana bola vyčerpaná predchádzajúcimi udalosťami, teda vznikom KSČ i neúspechom v obecných voľbách. Pomerne ťažko sa spamätávala z týchto úderov, čo sa odrazilo aj v slabej agitačnej činnosti. V polovici augusta 1925 síce ešte nebol stanovený termín volieb do NZ a nebolo isté, či sa vôbec voľby uskutočnia v danom roku, strany sa však pripravovali, ako by mali byť voľby nasledujúci mesiac. Policajný riaditeľ z Košíc opísal situáciu v sociálno-demokratickej strane ako pasívnu, jej predstavitelia vyvíjali najslabšiu činnosť spomedzi všetkých pozorovaných politických strán. Konkrétne v Košiciach mala strana nízky počet sympatizantov, pričom podľa vyjadrenia policajného riaditeľa, neboli strane úplne oddaní. ²⁰ Zaujímavosťou ostáva, že odhadol situáciu v strane a predpokladal jej volebný neúspech v nadchádzajúcich voľbách.

Predstavitelia sociálnych demokratov vyzdvihli pred voľbami do NZ v roku 1925 hlavné myšlienky svojej strany: práca mala byť najvyššou národnou i štátnou zásadou, proti kapitalizmu postavili ideu novej socialistickej organizácie a výroby, presadzovali udržanie mieru medzi štátmi, navrhovali reformu národnej obrany znížením nákladov na vojsko, na prvé miesto kládli zamestnanie, chlieb a príbytok, požadovali spravodlivú daňovú reformu a tiež reformu verejnej správy, prijatie ďalších sociálnych zákonov, socializáciu výrobných prostriedkov, zvýšenie poľnohospodárskej výroby, zrušenie starých veľkostatkárskych a zemianskych výsad, družstevníctvo, školskú reformu, rozšírenie siete meštianskych škôl, zoštátnenie učiteľstva cirkevných škôl, modernú reformu učiteľského vzdelania, odmietali klerikalizmus, stále podporovali odluku cirkvi od štátu. ²¹ Programové tézy sa teda oproti roku 1920 príliš nezmenili, pričom treba pripomenúť, že sociálna demokracia bola súčasťou

¹⁸ KLIMEK, Antonín. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XIII. 1918 – 1929*. Praha – Litomyšl : Paseka, 2000, s. 400-402.

¹⁹ RUMAN, Ladislav. *Členstvo, organizačná výstavba a programové ciele sociálnej demokracie v medzivojnovom období (so zreteľom na podmienky Slovenska)*. In Kapitoly z dejín sociálnej demokracie na Slovensku, ref. 2, s. 203.

²⁰ Národní archiv ČR (NA ČR), Praha, f. Předsednictví ministerské rady (PMR), k. 100., inv. č. 17625/Pres.

²¹ Pracujúcemu ľudu v republike Československej! *Robotnícke noviny*, 25. 10. 1925, s. 1.

viacerých vládnych kabinetov v období medzi dvoma parlamentnými voľbami, takže sa jej nepodarilo presadiť niektoré body svojho programu. S výnimkou úradníckej vlády mala zástupcov v každej vládnej zostave. Určite sa však na nesplnení programových vyhlásení podpísali kompromisy, nakoľko s tradičnými koalíčnymi partnermi agrárnikmi mali pomerne odlišné programové predstavy. Svoju úlohu určite zohrával aj spomínaný vnútorný rozkol v sociálnej demokracii.

Poprední predstavitelia sociálnej demokracie sa vyjadrili k programovým úlohám strany. Minister Rudolf Bechyně odmietol III. Internacionálu, ktorá podľa jeho názoru hlásala občiansku vojnu, násilné odstránenie buržoázie a diktatúru komunistickej strany. Revolúciu považoval za neopodstatnenú, lebo taká cesta nikam nevedla, iba ak do záhuby alebo ku katastrofe.²² Sociálna demokracia videla základný princíp v práci, kultúrnej, hospodárskej a politickej. Jej zástupcovia verili v oddanosť robotníckych sympatizantov k sociálno-demokratickej strane, čo sa však ukázalo po voľbách, do istej miery, ako naivná viera. Predseda strany Antonín Hampl predstrel voličom hlavné body volebného programu sociálnych demokratov: udržať osemhodinový pracovný čas, demokratizovať verejnú správu, demokratizovať hospodárske pomery.²³

Strana sa opäť mimoriadne venovala ženám. Pripravila pre ne viacero predvolebných schôdzí.²⁴ Na jednom zo stretnutí prehovoril Ferdinand Písecký, zmienil sa, že sociálno-demokratická strana pracovala za zrovnoprávnenie žien v politickom i hospodárskom živote. Strana ďalej požadovala sociálnu spravodlivosť, lepšiu ochranu matiek a detí.²⁵ Vo volebnom letáku, pripravenom pre ženy a matky, vyzývali sociálni demokrati adresátky, aby nevolili ľudákov, čo bola všeobecná obava viacerých politických strán.²⁶ Uvedli, že sociálna demokracia vymohla ženám hlasovacie právo, zákon o ochrane nájomníkov, skrátenie vojenskej služby pre ich blízkych na 14 mesiacov, vyživovacie príspevky pre rodiny účastníkov vojenského cvičenia, starobné a invalidné poistenie.²⁷ Sociálna demokracia sa deklarovala v tomto predvolebnom letáku ako strana, ktorá presadzovala potreby a požiadavky vojnových invalidov, vdov a sirôt. Sľubovala obnovenie priznania vojnovkej renty.²⁸ Sociálni demokrati vo svojej tlači viackrát oslovili vojakov, pričom ich vystríhali, aby sa nedali strhnúť komunistami, ktorých posilnenie by vyvolalo ďalšiu vojnu, ale mali voliť sociálnu demokraciu, ktorá uvažovala pacifisticky.²⁹

²² Cestu si buďto najdeme, alebo presekáme. *Robotnícke noviny*, 10. 1925, s. 1.

²³ Najbližšie ciele našej strany. *Robotnícke noviny*, 24. 10. 1925, s. 2.

²⁴ Verejná schôdza žien v Bratislave. *Robotnícke noviny*, 8. 11. 1925, s. 4.

²⁵ Z našich schôdzí. Zdarilá schôdza našich žien v Bratislave. *Robotnícke noviny*, 11. 11. 1925, s. 3.

²⁶ Viac k téme: BENKO, Juraj. *Štát a jeho ľud. Politická socializácia slovenského obyvateľstva po vzniku ČSR*. In: ROGULOVÁ, Jaroslava (ed.). *Od osmičky k osmičke. Premeny slovenskej spoločnosti v rokoch 1918 – 1938*. Bratislava : Historický ústav SAV, 2009, s. 28-29.

²⁷ Leták, bez inventárneho a prírastkového čísla, Slovenské národné múzeum – Historické múzeum (SNM – HM) Bratislava.

²⁸ Leták, bez inventárneho a prírastkového čísla, SNM-HM Bratislava.

²⁹ Vojaci! *Robotnícke noviny*, 12. 11. 1925, s. 4.

Predstavitelia sociálnej demokracie sa vo svojej predvolebnej agitácii poväčšine venovali politike a činnosti ľudovej strany, akoby predvídali výsledky volieb. Vyplývalo to z obavy, že ľudáci získavali čoraz väčší vplyv medzi voličmi aj vďaka tomu, že ako opozičná strana mohli agitovať otvorenejšie a v kampani využívali aj vplyv cirkvi, resp. kňazov, čo im bolo vyčítané politickými rivalmi pred každými voľbami. Až na druhom mieste kritizovali komunistov, čo bolo pomerne neočakávané, nakoľko ich odchod zo sociálno-demokratickej strany a podobný sociálny program komunistov predurčoval na pozíciu hlavného konkurenta sociálnych demokratov.

Sociálni demokrati teda podrobili komunistov precíznej analýze. Detailne pozorovali ich agitačnú činnosť. Komunisti naplánovali na september 1925 štrajk proti daňovému systému a predovšetkým proti zárobkovej dani. Sociálni demokrati vytkli komunistom, že išlo z ich strany len o demagógiu, a v skutočnosti pre robotníkov nevykonali nič pozitívne.³⁰ Komunisti štrajk ohlásili v trojjazyčných letákoch. Robotníci v Bratislave údajne štrajk odmietli, lebo poznali, kto im skutočne pomáhal.³¹

V Prahe sa konalo súdne pojednávanie proti 6 komunistom, kvôli údajnej finančnej podpore KSČ vo výške milión korún od Internacionály na podporu sekretárov a komunistov v ČSR. Neexistovali však žiadne účty, peniaze nedostali ani väznení komunisti, ani ich rodiny. Obvineniu nahrávalo aj to, že do ústredného výboru strany sa dostali len takí, čo na slovo poslúchali Politbyro.³² Vedenie KSČ podľa tvrdení sociálnych demokratov rozhodlo, že poslanci a senátori nebudú zástupcami ľudu, ale že budú úradníkmi vedenia komunistickej strany. Kandidovať do NZ mohli, len tí, ktorí by sa v budúcnosti vzdali mandátu, ak ich o to požiada KSČ. Sociálni demokrati za tým videli silný vplyv Moskvy, ktorá rozhodovala aj za domáce vedenie KSČ. Situáciu dokresľoval aj fakt, že zo 62 kandidátov KSČ bolo 28 robotníkov a remeselníkov, 13 maloroľníkov, 6 žien, 15 kandidátov iných povolání, ale na prvých priečkach sa nachádzali tajomníci a agitátori strany. Zároveň bola týmito kandidátmi zaručená vyššia pravdepodobnosť, že ich občania zvolia za poslancov a senátorov, nakoľko ich poznali z kampane.³³

K najfrekvencovanejším konfliktom dochádzalo na predvolebných zhromaždeniach, ak sa stretli sociálni demokrati s komunistami, ale aj s ľudákmi. Nešlo len o ideologické dôvody, ale komunisti i ľudáci boli povestní svojou zvýšenou agresivitou na schôdzach, pričom často museli zasahovať zodpovedné orgány a úrady. Množstvo prípadov malo súdnu dohru. Stali sa však aj prípady, kedy ostalo pri vecnej debate aj za prítomnosti opozičných prívržencov. K problematickým patrili schôdze sociálno-demokratickej strany, na ktorých sa zúčastnili

³⁰ Predvolebná demagogia komunistov. *Robotnícke noviny*, 12. 9. 1925, s. 3.

³¹ Komunisti nadávajú – socialisti pracujú. *Robotnícke noviny*, 27. 9. 1925, s. 1.

³² Bolševické gazdovstvo v komunistickej strane. *Robotnícke noviny*, 16. 10. 1925, s. 2.

³³ Čím budú bolševickí poslanci. *Robotnícke noviny*, 22. 10. 1925, s. 3.

komunisti, ale aj samotné predvolebné stretnutia KSČ. Niektorí svedkovia konfrontačných momentov na schôdzach si konfliktné situácie vymysleli alebo boli zneužití.

Bolo zaujímavé pozorovať vzájomné, samozrejme rozdielne, videnie tej istej predvolebnej schôdzky, či už komunistickej alebo sociálnodemokratickej, optikou týchto dvoch rivalov. Napr. komunistické verejné volebné zhromaždenie v Malackách sa podľa sociálnych demokratov skončilo neúspešne. Tajomník KSČ Ľudovít Koreň sa pred občanmi hlásil k boľševizmu, avšak v Malackách údajne nemali dobré skúsenosti s boľševikmi, nakoľko im mnohé nasľubovali a nič z toho nesplnili.³⁴ Naopak na veľkej verejnej schôdzi sociálnej demokracie v Malackách prehovoril k prítomným Ivan Déřer, po dlhých dvoch rokoch, nakoľko schôdzu znemožňovali tunajší komunisti. Asi 200 občanov počúvalo rečníkov, komunistom sa nepodarilo prekaziť poldruháhodinový Déřerov prejav. Vytkol komunistom, že sa spojili napr. v Malackách so SĽS a preto sociálnym demokratom nemali vyčítať, že sa spojili do koalície s agrárnikmi. Déřer na záver uviedol, v duchu vyrovnávania sa s odchodom niektorých členov: „*Vernost' verným, to je programom sociálnej demokracie. My nebojujeme za mandáty a výhody, ale za myšlienky a ideále, za osvobodenie ľudstva a víťazstvo socializmu!*“³⁵ Komunisti opísali schôdzu diametrálne odlišne. Déřerove schôdzky v Malackách, v Lozorne a Zohore zhodnotili komunisti ako nevydarené. Ironicky sa tiež dívali na stretnutia sociálnych demokratov, konkrétne na schôdzu Jána Pociska.³⁶ Ďalšieho zástupcu sociálnych demokratov Ivana Markoviča zosmiešnili: „*Pán minister Markovič síce už vyrástol z detských nohavíc, ani cumel už nepotrebuje, ale školské výlety má rád a brindák s nápisom: 'Anyuka kedvence' ho už len napomína, že i on bol voľakedy dieťaťom. Školské výlety má rád a kedy tedy si i vyletí, chodí tiež vo dvojici, ale nedrží sa za ruku, lebo rozmýšľa intenzívne na tom, či to môže byť automobil, na ktorom sa akurát vezie. I stalo sa, že si vyletel do Seredi, na to sa on veľmi dobre pamätá, lebo z tam odtiaľ ho rozhorčení štrajkujúci robotníci pohnali.*“³⁷ Komunisti kritizovali sociálnych demokratov a vinili ich z nedostatočnej starostlivosti o robotníkov aj roľníkov, konkrétne napr. z dôvodu, že údajne parcelovali pôdu pre svojich vedúcich činiteľov a nie pre chudobných občanov.

Sociálni demokrati videli mnohé paralely medzi komunistami a ľudákmi a viackrát obe strany porovnali: „*Tieto strany sa predstihujú, aby sa zaľúbili vrchnému vedeniu zahraničnému, ktoré má v rukách ich budúcnosť a kariéru. Má to za následok vzájomné špehovanie predákov strany, hľadanie spojenia cez hlavy domáceho vedenia k vedeniu zahraničnému.*“³⁸ Na svojich predvolebných schôdzkach opakovali tézu, že na biedu bola medicínou podľa ľudákov autonómia a podľa komunistov diktatúra, čo boli pre sociálnych demokratov neprijateľné riešenia.

³⁴ Neúspech komunistov v Malackách. *Robotnícke noviny*, 21. 10. 1925, s. 1, 2.

³⁵ Vernost' verným! *Robotnícke noviny*, 27. 10. 1925, s. 4.

³⁶ Keď vtáčka lapajú pekne mu spievajú... *Pravda*, 24. 10. 1925, s. 3.

³⁷ Keď vtáčka lapajú pekne mu spievajú... *Pravda*, 3. 11. 1925, s. 3.

³⁸ Moskva a Rím. *Robotnícke noviny*, 4. 10. 1925, s. 1.

Zásadné ciele KSČ zopakovala aj pred parlamentnými voľbami roku 1925. Usilovali sa o sociálne spravodlivú spoločnosť, ktorú chceli dosiahnuť revolučnou cestou a diktatúrou proletariátu. Požadovali vyvlastnenie rozsiahleho súkromného vlastníctva a odstránenie vykorisťovania človeka človekom. Komunisti podrobnejšie predstavili svoje ciele tesne pred voľbami. Preferovali zjednotenie robotníkov a roľníkov, a ich spoločnú vládu. Považovali sa za jedinú robotnícku stranu, ktorá zostala verná cieľom vytýčeným Marxom a Engelsom. Chceli udržať osemhodinový pracovný čas, výšku miezd, podporu pre nezamestnaných. Odmietali hromadné prepúšťanie. Obhajovali daňové ťarchy pre bohatých, oslobodenie slabších sociálnych vrstiev od daní, sociálne poistenie, ochranu nájomníkov, ochranu a zrovnoprávenie žien, ochranu stredného stavu, intelektuálov, úradníkov, živnostníkov, neobmedzené samourčovacie právo pre národy a národnosti, uznanie sovietskeho Ruska a obchodných stykov s ním, oslobodenie politických väzňov, úplnú odluku cirkvi od štátu a zákonom vyhlásené náboženstvo za vec súkromnú, socializáciu výroby, vyvlastnenie veľkostatkov.³⁹ Tu vidno, že sa ešte v mnohých bodoch programu KSČ i sociálnej demokracie zhodovali.

KSČ disponovala zvýšeným sebavedomím, keďže pre nich dopadli veľmi dobre obecné voľby v roku 1923. Najviac im prekážal zákon na ochranu republiky a volebná reforma, ktoré im sťažovali ich extrémne poňatú predvolebnú agitáciu. Kritizovali väznenie komunistických funkcionárov a prívržencov strany. Komunisti pranierovali všetky koalície vlády v ČSR, parlamentný, ani volebný systém nevyhovoval ich politickému naturelu.

Primárnou cieľovou voličskou skupinou KSČ boli priemyselní robotníci, avšak na Slovensku patrilo k tejto skupine oveľa menej občanov než v Čechách, preto sa komunisti zameriavali na poľnohospodárskych a lesných robotníkov, ale aj na drobných roľníkov. Dôvod mať naklonených pracovníkov železníc a pôšt a tiež zamestnancov typografických odvetví patril k strategickým, čo pochopili aj sociálni demokrati, a preto medzi sebou zápasili o túto voličskú skupinu.

Zástupcovia komunistickej strany prezentovali názor, že vo volebnej kampani stáli proti nim všetky politické strany a celý štátny aparát. Usúdili to najmä podľa posledných volieb na Podkarpatskej Rusi a župných volieb, kedy v nitrianskej župe bola, ako tvrdili, komunistická strana postavená mimo zákona. Obávali sa, že im budú znemožňované volebné schôdze, že budú zastrašovaní ich usporiadatelia. Ich obavy boli opodstatnené, ale zavinili si tento stav do istej miery sami, nakoľko sa nevystríhali agresívneho správania na predvolebných zhromaždeniach. Komunistická *Pravda* uviedla, že výkonný výbor sociálno-demokracickej strany vydal usporiadateľom volebných zhromaždení inštrukcie, v ktorých nariadil, že predsedníctvo schôdze údajne nesmelo dať slovo komunistickému rečníkovi. Keby napriek

³⁹ Voľte komunistov! *Pravda*, 1. 11. 1925, s. 3.

tomu došlo k diskusii, malo byť rečníkovi odobrané slovo ako náhle by útočil proti sociálnym demokratom. Komunisti považovali tieto opatrenia za smiešne.⁴⁰ Opatrenia však pochádzali od kompetentných úradov, a boli oprávnené, nakoľko sa práve pri takýchto situáciách strhli spory medzi obom táborami, kedy už často museli zasahovať oficiálne štátne orgány. Očakávali konfiškáciu svojej tlače, plagátov i letákov, čo sa aj naplnilo, keďže *Pravdu* i plagáty viackrát skonfiškovali. Komunisti sa sťažovali napr. na poštové úrady v Bratislave, ktoré údajne zabavili obežníky s predvolebnými pokynmi určené funkcionárom strany. Policajný radca vraj prehlásil, že nevedel nič o zabavení obežníkov.⁴¹ Nakoľko však obsah obežníkov mohol obsahovať zákonom zakázané formy a obsahy agitácie, nemohli sa čudovať, že im boli materiály zabavené. Z podobných dôvodov sa stalo, že im neboli povolené predvolebné schôdzky na viacerých miestach.

Komunisti rozdelili svoju kritiku medzi najsilnejšie politické strany, teda sociálnych demokratov, agrárnikov a ľudákov pomerne rovnomerne, nesústredili sa teda na ideovo najbližšieho rivala sociálno-demokratickú stranu. Ich názory sa markantne odlišovali v téme štrajku a otvoreného boja, sociálni demokrati napr. odmietli už spomínaný komunistami organizovaný štrajk bratislavských robotníkov.⁴²

Pražské ústredie KSČ distribuovalo prostredníctvom krajských sekretariátov brožúry, určené referentom ako metodologický materiál na predvolebné schôdze. Medzi prameňmi zatiaľ jediný dostupný celistvý súbor brožúr, venovaný kritike všetkých politických strán predstavoval dôslednosť komunistickej propagácie. Brožúry obsahovali názory komunistov na jednotlivé politické strany, pričom sa zaoberali napr. platenými funkciami vodcov politických strán, kritizovali správny systém, hrubé zaobchádzania dôstojníkov s vojakmi, perzekúciu robotníctva a nezamestnanosť.⁴³ Jednu z brožúr venovali strane sociálnych demokratov. Vinili ju z protirobotníckeho režimu v ČSR. Vytkli jej 74 poslancov s platom 60 000 korún ročne, 6 ministrov s platom 100 000 korún ročne a ročný plat ministerského predsedu vo výške 120 000 korún ročne. Starostovia miest sa im pozdávali nadhodnotením, ako aj členovia správnych rád podnikov. Venovali sa aj rozkolu v sociálno-demokratickej strane, odmietli spojenie časti straníkov s meštianskymi stranami, čím sa podľa nich rozbila politická i odborová jednota v strane. Obvinili ich tiež, že dali strieľať do proletariátu v Prahe, Moste, Vrábľoch. Kritizovali sociálnych demokratov aj za nízke mzdy a dlhšiu pracovnú dobu. Ďalšia brožúra sa týkala žien. Konštatovali, že sa očakávala v roku 1920 voľba žien podľa pekných fráz, nakoľko mali nedostatok politických skúseností, ale ženy volili so spomienkou na vojnové utrpenie. Zväčša volili, podľa komunistov, proti agrárnikom, proti klerikálom,

⁴⁰ To vás ale ozaj už spásí! *Pravda*, 11. 10. 1925, s. 1.

⁴¹ Fašistické voľby na Slovensku. *Pravda*, 25. 10. 1925, s. 1.

⁴² Sociálni demokrati schvalujú horibilné dane. *Pravda*, 9. 9. 1925, s. 1.

⁴³ NA ČR Praha, f. PMR, k. 100, S 139/1, 12493/Pres. Periodická správa prezídia Moravskej zemskej správy politickej o činnosti KSČ z 24. 10. 1925.

proti mestskej buržoázii, volili socialisticky. Uviedli, že v ČSR bolo v roku 1921 približne 1 milión zarábajúcich žien.⁴⁴ Venovali sa aj problematike služobných (pripravovali pre ne špeciálne predvolebné schôdze). Presadzovali jednotnú frontu žien, či už robotníčok, krajčírok, intelektuálok alebo žien v domácnosti.

Parlamentné voľby roku 1925 vyhrala s veľkým náskokom Hlinkova slovenská ľudová strana (HSĽS), druhá skončila agrárna strana, na treťom mieste sa umiestnila komunistická strana, so 198 111 platnými hlasmi, teda 13,90 %, čo predstavovalo 7 mandátov v parlamente. Až šieste miesto obsadila sociálna demokracia, s počtom hlasov 60 635, teda 4,25 % a získala len 2 mandáty.⁴⁵

Komunisti prežívali úspešné obdobie už od obecných volieb roku 1923. Svojou radikálnosťou podchytili voličskú skupinu, ktorú slušnou kampaňou nemohli osloviť ani získať sociálni demokrati. KSČ mala výhodu aj v tom, že disponovala početným straníckym aparátom, uskutočnila obrovské množstvo predvolebných zhromaždení, o ktorých aj detailne informovala vo svojej tlači a celkovo distribuovala vysoký počet agitačných tlačovín. Svojou agresívne vedenou kampaňou zaujala nielen robotníkov, ale aj časť roľníckej vrstvy.

Obrovský prepád v získaných hlasoch zaznamenali sociálni demokrati. Súviselo to s odlivom členov strany ku komunistom, teda prišli aj o schopných agitátorov a volebných stratégov. Pravdepodobne aj na úkor úspešnej realizácie pozemkovej reformy stratili hlasy robotníkov pracujúcich v poľnohospodárstve. Nemali silný záchytný bod, ktorý by pomohol zorientovať sa ich voličom, nakoľko úspechy ostatných strán sa javili výraznejšie a sociálni demokrati vyzneli akoby jediní zodpovední za neúspechy koalíčných strán. Nakoľko parlamentné voľby v roku 1925 nedopadli pre sociálnu demokraciu najlepšie, snažili sa jej predstavitelia zvrátiť úpadok strany na Slovensku: „Došlo k novému, účelnejšiemu organizačnému rozdeleniu Slovenska, krajinský sekretariát v Bratislave a všetky župné sekretariáty boli riadne vybavené a bol zabezpečený úzky kontakt s organizáciami. Výsledkom týchto opatrení bolo mierne stúpanie členov strany na Slovensku koncom roku 1926.“⁴⁶

Koncom októbra 1926 sa konal zjazd čssdsr v Trenčíne, kde straníci odhlasovali zvýšenie členských príspevkov, aby pokryli náklady za dennú tlač a volebné výdavky. Tým, že na jeseň toho istého roku sociálni demokrati odišli do opozície, získali možnosť otvorene poukazovať na problémy, ktoré kým tvorili súčasť koalície museli riešiť kompromisom. Vzápätí došlo k vysokému nárastu členskej základne strany. V roku 1927, v obecných voľbách získali sociálni demokrati viac ako 57 000 hlasov. V decembri 1928 sa uskutočnili voľby do

⁴⁴ NA ČR Praha, f. PMR, k. 100, S 139/1, 12126/Pres.

⁴⁵ ZEMKO, Milan – BYSTRICKÝ, Valerián (ed.), ref. 12, s. 560.

⁴⁶ RUMAN, Ladislav. Členstvo, organizačná výstavba a programové ciele sociálnej demokracie v medzivojnovom období (so zreteľom na podmienky Slovenska). In Kapitoly z dejín sociálnej demokracie na Slovensku, ref. 2, s. 204.

krajinských zastupiteľstiev. Sociálni demokrati si dali veľmi záležať na agitačnej kampani, usporiadali veľké množstvo predvolebných stretnutí s voličmi, kde im predstavili svoj program. Úspešnosť predvolebnej propagácie sa odrazila na vysokých výsledkoch: sociálna demokracia dostala od voličov 96 838 hlasov. Nepredpokladane pritom kandidovala v niektorých okresoch aj v koalícii s komunistami.⁴⁷

Predseda strany Antonín Hampl sa vyjadril k predvolebnej situácii: „*Všetci sme přesvědčení, že bude splněné naše přání, aby československá sociální demokracie v těchto volbách zosílila, aby se stala druhou nejsilnější stranou v Národním shromáždění. Dávno jsme nešli do volieb za tak příznivých podmínek, ako ideme dnes. Nielen, že máme za sebou tri roky neschopnej vlády meštiackej koalície, ale máme za sebou tiež organizačné a agitačné práce vo výhodnej pozícii opozičnej.*“⁴⁸ Spor s komunistami považoval za vyhratý pre sociálnu demokraciu, ktorá zvíťazila v taktických líniách. Uviedol, že sa budú usilovať o komunistické mandáty.

V kampani pred parlamentnými voľbami roku 1929 sa sociálni demokrati pomerne zriedkavo venovali komunistom. Napriek tomu, že mali donedávna silný vplyv, pokazili si ho podľa sociálnych demokratov sami, nakoľko používali neférové taktiky politického boja. Údajne aj diktátor Klement Gottwald, ako ho predstavitelia sociálnej demokracie nazvali, očakával len 50 % hlasov z roku 1925.⁴⁹ Príčinu videl v zakorenenom sociálnom demokratizme v starých príslušníkoch komunistickej strany.

Výkonný výbor ČSSDSR predstrel svoj program v septembri 1929. Sociálni demokrati sa prezentovali ako mravne neporušená strana, ktorá je neprístupná korupcii.⁵⁰ V programe zadefinovali svoje priority: odmietli oklieštenie zemskej a okresnej samosprávy, žiadali revíziu daňovej reformy, chceli napraviť postavenie verejných zamestnancov. Celkovým plánovaním chceli dosiahnuť hospodársku nápravu, obchodná politika mala mať základy pre dlhodobý vývoj, vyslovili potrebu preventívne riešiť nezamestnanosť, nutnosť reorganizovať peňažné ústavy. Plánovali odľahčiť sociálne poistenie od vplyvu zamestnávateľov, trvali na záväznosti kolektívnych zmlúv. Požadovali zlepšenie verejného zdravotníctva, revíziu colného tarifu, urýchlené definitívne zaknihovanie prídelov pôdy, realizáciu lesnej reformy podľa zákona, starostlivosť o poľnohospodárskych a lesných robotníkov a verejných zamestnancov. Presadzovali školskú reformu a pokrokovú reformu tlačového zákona, stále trvali na odluke cirkvi od štátu. Individuálne oslovili ženy, nemajetné gazdinky a matky rodín, ktoré podľa nich najviac pocítili negatíva politiky panskej koalície. Predmety dennej potreby mali vysokú cenu, bol nedostatok lacných bytov, zákon o pôrodníckej praxi mal

⁴⁷ Tamže, s. 205-206.

⁴⁸ Do volieb s čistým štítom programu za práva ľudu, socializmus a demokraciu. *Robotnícke noviny*, 9. 10. 1929, s. 1.

⁴⁹ Úplný krach komunizmu na Slovensku. *Robotnícke noviny*, 18. 10. 1929, s. 2.

⁵⁰ Všetkému pracujúcemu ľudu v republike. *Robotnícke noviny*, 1. 10. 1929, s. 1.

nevyhovujúcu kvalitu, rovnoprávnosť žien končila pri ich prijímaní do verejných služieb. Ženám venovali zvýšenú pozornosť aj organizovaním pre ne určených predvolebných schôdzí. Volebné schôdze žien sa konali najmä v Bratislave, poslucháčky si vypočuli o. i. aj príhovor pražských sociálnych demokratiek Míly Grimmichovej a poslankyne NZ Betty Karpíškovej. Organizátorom schôdzí bol predovšetkým okresný agitačný krúžok žien.

Komunistická strana si taktiež musela v medzivolebnom období vyriešiť množstvo vnútrostraníckych problémov. Komunisti stáli na rázcestí formy agitácie. Nechceli používať starý model, sčasti prevzatý od sociálnych demokratov, ale zároveň cítili, že sa nedal vždy aplikovať vzor zo Sovietskeho zväzu. Táto rozpoltenosť v kampani roku 1929 bola citelná. ZSSR mal pozíciu neotrasiteľného ideálu, ale zároveň situácia v demokratickom Československu bola iná a nemohli tu používať všetky prvky volebného boja prenesené zo Sovietskeho zväzu. Komunisti chceli uplatniť taktiku jednotného frontu zdola, teda ťažisko videli v závodoch a masových organizáciách. Celá kampaň mala mať ofenzívny charakter. Intenzívnejšie presadzovali hromadný politický štrajk a demonštrácie.

KSČ sa nevenovala už len priemyselným robotníkom, ale sa aj snažila podchytiť nezamestnaných a radikálnu mládež. V kampani vychádzala zo svojej charakterizácie ČSR ako imperialistickej republiky s fašizujúcou sa vládou.⁵¹ Túto hyperbolizovanú frázu opakovane používala v novinách i agitačnej tlači, na letákoch a plagátoch. Kvôli svojim extrémnym názorom mali komunisti podstatne sťaženú možnosť aktívne agitovať pred voľbami prostredníctvom svojej tlače, nakoľko úrady najskôr zastavili vydávanie *Pravdy* úplne a potom v pomerne výraznej miere cenzurovali články. Zemský politický úrad zastavil vydávanie *Pravdy* v júli 1929 na dobu jedného mesiaca. V novinách však nebol udaný dôvod, nakoľko prvá strana mala asi 50 % svojho obsahu scenzurovaného.⁵² Zakázaných bolo 30 časopisov revolučného robotníctva a podľa komunistov to prinieslo opačný efekt, robotníci si svoju tlač chránili. Vládnym nariadením bol zakázaný predaj komunistickej tlače v trafikách.⁵³ Komunisti sa z tohto dôvodu rozhodli svoju tlač distribuovať prostredníctvom kolportérov. V závodoch malo *Pravdu* distribuovať desať kolportérov, ktorí by tak zastúpili jednu trafiku. Komunisti usporiadali tlačovú konferenciu, ktorej cieľom bolo zahájiť na Slovensku tlačovú kampaň. Komunistický poslanec Jozef Haken ozrejmil problematiku tlače: „Budovanie našej tlače je už určitým krokom k reorganizácii hnutia na Slovensku. Preto je tlač kolektívnou a stálou politickou otázkou hnutia. Na tlači treba stále pracovať, nestačí krátkodobá lebo vôbec časovo obmedzená akcia, stále treba udržiavať a rozširovať jej spojenie s proletárskymi masami, stále treba upevňovať a rozširovať aparát robotníckych a roľníckych dopisovateľov.“⁵⁴ Vyzval na boj proti zbabelému oportunizmu. Komunisti plánovali

⁵¹ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky (1918 - 1938). Díl první. Vznik, budování a zlatá éra republiky (1918 – 1929)*. Praha : Libri, 2000, s. 554-555.

⁵² 'Pravda' zastavená na dobu 1 mesiaca. *Pravda*, 3. 7. 1929, s. 1.

⁵³ V trafikách zakázali predaj komunistickej tlače. *Pravda*, 3. 9. 1929, s. 1.

⁵⁴ Kujme zbraň triedneho boja! *Pravda*, 3. 7. 1929, s. 1.

vybudovať stály tlačový aparát, ktorý by pracoval bez prestávky. Každá krajská, okresná, miestna i závodná bunka mala mať svoju tlačovú komisiu.

Pár týždňov pred voľbami krajský sekretariát KSČ v Bratislave prehľadala polícia, kvôli podozreniu, že komunisti vytvorili protimilitaristické letáky. Nakoľko ich nenašla, zabavila, podľa komunistickej tlače, volebné obežníky a iné listiny pripravené k voľbám.⁵⁵ KSČ preto oznamovala prostredníctvom svojej dennej tlače všetkým sekretariátom a organizáciám na Slovensku, že volebné letáky a plagáty boli povolené krajským úradom.⁵⁶ Pár dní pred voľbami polícia zabavila komunistické letáky namierené proti sociálnym demokratom, pričom zatýkali členov strany kvôli vypočúvaniu.⁵⁷

Predstavitelia KSČ mali problém aj s organizáciou táborov ľudu a verejných zhromaždení. Okresní náčelníci nie vždy povoľovali komunistické predvolebné stretnutia. Referenti strany sa museli často informovať o schválení schôdze priamo u okresného náčelníka. V niektorých prípadoch sa pokúsili realizovať aj nepovolené schôdze, ktoré však boli zástupcami kompetentného úradu rozpustené. Jedným z mnohých príkladov bol veľké demonštračné predvolebné zhromaždenie KSČ, navštívené vysokým počtom robotníkov, ktoré usporiadala koncom októbra v Bratislave.⁵⁸ Prítomní si vypočuli prejavy venované propagácii Sovietskeho zväzu, a naopak, zamerané proti sociálnym demokratom. Po skončení prejavov sprievod prechádzal ulicami Bratislavy za spevu Internacionály a skandovania revolučných hesiel. Polícia demonštrantov rozhnala, rečníkov zatkla a prepustila neskoro v noci.

Komunisti získali svojich straníckych členov nielen spomedzi členov sociálno-demokratickej strany, ale aj zo sociálno-demokratických a kresťansko-sociálnych odborov. Jednotné komunistické odbory považovali za najúčinnnejšie v tlaku na zamestnávateľov. Kriticky sa vyjadrovali aj k predvolebným schôdzam sociálno-demokratickej strany. Napr. sociálnych demokratov Ivana Dérera, Ferdinanda Bendu a Michala Kormana, rečníacich na predvolebnom zhromaždení strany vo Vrútkach, komunisti nazvali tromi fašistickými kráľmi, ktorí klamali svojich poslucháčov.⁵⁹ Takéto označenia protivníkov nepatrili zo strany komunistov k výnimočným, práve naopak, podobný slovník nachádzame vo všetkých typoch tlačенých materiálov KSČ. Sociálni demokrati podľa komunistov už úplne zrástli s buržoáziou a zamestnávateľskými organizáciami. Podozrievali ich napr. z výrazného vplyvu v tlačiarenskom priemysle, ktorú si údajne zabezpečili s tichou podporou HSLŠ.⁶⁰

Komunisti v jednom zo svojich mnohých predvolebných letákov, kritizovali sociálnych demokratov, prezentujúcich sa kandidatúrou robotníkov, namiesto nich sa údajne na

⁵⁵ Zabavili nám na pošte volebné obežníky a sbieracie listiny. *Pravda*, 10. 10. 1929, s. 1.

⁵⁶ *Pravda*, 24. 10. 1929, s. 1.

⁵⁷ Polícia habe letáky proti sociálfašistom. *Pravda*, 26. 10. 1929, s. 1.

⁵⁸ Volebná demonštrácia bratislavského robotníctva. *Pravda*, 20. 10. 1929, s. 1.

⁵⁹ Traja fašistickí kráľovia a jeden zbytkársky korteš. *Pravda*, 17. 10. 1929, s. 1.

⁶⁰ Banky agitujú pre sociálfašistov! *Pravda*, 26. 10. 1929, s. 3.

kandidátnych listinách nachádzali lekári, profesori, advokáti, redaktori.⁶¹ Tu však možno dať komunistom za pravdu, nakoľko kandidátne listiny sociálnych demokratov boli nasledovné. Prvé priečky na kandidátkach štandardne patrili významným straníkom (napr. Ivan Markovič, Ivan Dérer, Ferdinand Benda, Emanuel Lehocký). Dvojka patrila typografovi, tajomníkovi strany (Gézovi Borovskému, ktorý bol však uvedený ako kovorobotník), tajomníkom, starostom, právnikovi, úradníkovi, strojvodcovi, minciarovi, kovorobotníkovi, teda prevažne inteligencii. Na tretích priečkach prevládala opäť inteligencia. Celkovo sociálni demokrati vybrali spomedzi straníkov 49 zástupcov inteligencie a 36 manuálne zamestnaných (z toho iba 7 robotníkov).

Zvláštna pozornosť sa od komunistov znova dostala ženám. V Prahe na konferencii robotníčok chceli presadiť vyššie mzdy, vyrovnanie miezd medzi ženami a mužmi, zníženie pracovnej doby kvôli starostlivosti o domácnosť, vybudovanie detských jasí, hygienické a ochranné opatrenia v práci, rešpektovanie zákona o materstve, spravodlivé nemocenské pokladnice, štátnu podporu nezamestnaným, riešenie bytovej otázky.⁶² Je zrejmé, že ich požiadavky patrili k mimoriadne smelým, okrem toho neuviedli, akým spôsobom ich chceli naplniť. Ženám v domácnosti odporúčali taktiež voliť komunistickú stranu, nakoľko len KSČ poskytovala zastúpenie tejto skupine žien.⁶³ Z programu sociálnych demokratov však vieme opak. Ženy mali dostať aj veľký priestor na kandidátnych listinách strany, čo však nezodpovedalo zverejneným kandidátkam, na ktorých bola len jedna žena, s povolaním v domácnosti, pričom však treba uviesť, že s vysokou pravdepodobnosťou neboli zverejnené úplné kandidátne listiny.

V parlamentných voľbách roku 1929 zvíťazila HSI's, agrárna strana skončila druhá, tretiu si zvolili voliči Krajinskú kresťansko-socialistickú stranu. Štvrté miesto získala KSČ, za ktorú hlasovalo 152 242 voličov, 10,66 %, čím si vydobyla 5 mandátov. Piate miesto vybojovala sociálno-demokratická strana, so 135 506 voličmi, 9,49 percentami a 4 mandátmi.⁶⁴

KSČ stratila 46 000 hlasov oproti parlamentným voľbám roku 1925. Zlyhanie strany mohlo vyplývať z personálnej absencie dôležitých a skúsených agitátorov, ale aj kvôli nejasnému smerovaniu formálnej i obsahovej stránky, teda rozporu medzi starým socialistickým a novým sovietskym charakterom kampane. S určitosťou sa negatívne na agitácii podpísala pomerne rozsiahla cenzúra a konfiškácia tlače.

Sociálni demokrati mohli vďačiť získaniu viac ako dvojnásobného počtu hlasov občanov oproti roku 1925, pravdepodobne aj spočiatku negatívne vnímanej neúčasti vo vláde. Kritika konania vládnej koalície mohla mať teda slobodnejší priebeh, ako keď boli jej súčasťou.

⁶¹ NA ČR Praha, f. PMR, k. 100, inv. č. D/3559.

⁶² V Prahe sa síjde konferencia pracujúcich žien. *Pravda*, 10. 10. 1929, s. 3.

⁶³ NA ČR Praha, f. PMR, k. 100, inv. č. D/2013.

⁶⁴ ZEMKO, Milan, BYSTRICKÝ, Valerián (ed.), ref. 12, s. 565.

Obrovskú podporu predstavovali noví členovia strany, teda aj zvýšená finančná podpora prostredníctvom členských príspevkov, ktoré využili na predvolebnú kampaň. Ďalším pozitívnym faktorom mohol byť fakt, že si agitačnú prácu rozdelili takmer na celé medzivolebné obdobie, nespoliehali sa na posledné dni pred voľbami.

Sociálna demokracia zažila úspešný rok 1920. Po vyhratých parlamentných voľbách bola najsilnejšou politickou stranou na Slovensku, aj v celej ČSR. Všeobecný silný rozmach socialistického a boľševického hnutia zachvátil v tomto čase celú Európu. Nebolo jednoduché naplniť predvolebné sľuby a stranu oslabil odchod mnohých členov do novovzniknutej komunistickej strany. Tá prebrala do veľkej miery agendu sociálnych demokratov, ale vykročila na cestu radikálnejších spôsobov volebného boja a získania moci v štáte. KSČ zažila veľké úspechy, predovšetkým v polovici 20. rokov 20. storočia, ale sociálna demokracia sa pozviechala z tvrdých úderov, prešla z koalíčných vládnych kruhov do opozície a koncom 20. rokov 20. storočia nabrala druhý dych.

Cituj:

OSYKOVÁ, Linda: Sociálni demokrati kontra komunisti pred parlamentnými voľbami v 20. rokoch 20. storočia na Slovensku. In *Forum Historiae*, 2010, roč. 4, č. 1. ISSN 1337-6861

http://www.forumhistoriae.sk/FH1_2010/texty_1_2010/osykova.pdf

...

Mgr. Linda Osyková, PhD. je vedeckou pracovníčkou Historického ústavu SAV. Zaoberá sa problematikou volebnej kampane politických strán v medzivojnovom období.

Kontakt: hislidu@savba.sk